

Rent hus med RUT

Analys av argumentation kring skattereduktion för hushållsarbete

Författare: Marie Bonell

Handledare: Ulla Rosén

Examinator: Erik Wångmar

Termin: VT19

Ämne: Historia

Nivå: G2E

Kurskod: 2HIÄ2E

Abstract

Title in English: ”*Clean up with RUT* – a study of the argumentation behind the tax subsidiary for housework.

Only when the servant or wife is abruptly removed from the household and the well-oiled wheels of domestic machinery grind to a halt does the superior realize just how important such services really are.

This quote shows how important domestic services are, it also points out who executes it and that society and people, at least the superior, tend to take it for granted. The quote also gives a hint to the aim of this study which is to analyze the arguments behind the policy proposal presented in *Promemorian Skattelättnader för hushållstjänster* from 2006. The study focuses on the social problems behind the policy proposal and if there were problems left unproblematized. Another aim is to study if assumptions on gender and class can be seen in the policy proposal.

Two methods have been used; primarily argumentation, but to some extent (theoretically) also Carol Lee Bacchi’s approach ”what’s the problem represented to be?”. Bacchi’s approach is useful because the presented solutions to a problem depend on the representation of problems and how they are formulated.

The results show, among other things, that the interpretation of women’s role in household and society, which also contain representation of problems, line up the solutions of the problems. They also show that gender equality, as well as gender and class, has been left unproblematized in the policy proposal.

Keywords

Housework, gender equality, class, subordination, tax subsidy

Tack

Stort tack till min handledare professor Ulla Rosén, som tog sig an handledarskapet utan att kunna ana att det skulle bli ett såhär långdraget uppdrag. Jag är Ulla evigt tacksam för handledarskapet och av flera andra skäl, bland annat som stor inspiration till mitt fördjupade historieintresse och till genusvetenskap i synnerhet, ett intresse som väcktes då jag läste grundkursen i historia vid (då) Växjö universitet och har fortsatt att vara ett område som jag ständigt återkommer till, både privat och i mitt arbete som lärare. Det finns, och har länge funnits, en dröm om att fördjupa mig ännu mer inom genusvetenskap och historisk forskning, men jag har väl en bit kvar...

Tack, Ulla!

Innehåll

1. Inledning	1
1.1 Syfte	2
1.2 Disposition	2
1.3 Tidigare forskning	3
1.3.1 Hem- och hushållsarbete som problem	3
1.3.2 Vetenskapliga studier	6
1.3.3 Övrig litteratur	13
1.3.4 Frågeställning	14
2 Teori och metod	15
2.1 Teori	15
2.1.1 Förklaringar bakom kvinnors underordning	15
2.1.2 Förnyad underordning	16
2.1.3 Underordningens reproduktion	17
2.1.4 Ekonomiskt medborgarskap, kön och klass	18
2.2 Material och metod	21
3 Resultat och analys	23
3.1 Utredarnas motivering till lagförslaget	23
3.2 Vilka samhällsproblem avser man att lösa?	24
3.3 Argumentationen	25
3.4 Grundföreställningar och antaganden	28
3.5 Olika synsätt ger olika tolkning	28
3.6 Vad lämnas oproblematiserat?	33
4 Avslutande diskussion	34
5 Referenser	38

1. Inledning

*Only when the servant or wife is abruptly removed from the household and the well-oiled wheels of domestic machinery grind to a halt does the superior realize just how important such services really are.*¹

Ja, hushållsarbetet är en viktig del av alla människors liv och välbefinnande, men vem ska utföra det och på vilka och vems villkor?

Människor ställs förr eller senare inför ett yrkesval, men oavsett vilket val du gör kommer du också att ställas inför valet om hur du ska prioritera din tid när det gäller arbete i och utanför ditt hem. Ska du jaga dina dammråttor själv, ska du dela på arbetet med din partner eller kan du och ska du anställa en piga som "jägarinna" för detta uppdrag? Jag skriver jägarinna eftersom sannolikheten är hög för att den du i så fall väljer att anställa för ditt hushållsarbete, även 2019, kommer att vara en kvinna. Vilka val du gör ligger på dig själv men också på de förutsättningar du ges av det samhälle du lever i.

Sedan tidigt 1990-tal har hushållsarbetet varit en politisk fråga som lyfts fram och i medierna har debatten stundtals gått het. Den som drog igång denna pigdebatt var den moderata riksdagsledamoten Margit Gennser som, i Sydsvenska Dagbladet 2 maj 1993, lanserade idén om avdragsrätt för hushållstjänster. Något senare, samma sommar, lade nationalekonom Ann-Marie Pålsson fram sitt förslag om skatteavdrag för hushållstjänster. Till en början mötte hon hård kritik, men debatten hade tagit fart. Det som sedan debatterats är bland annat synen på hushållsarbetet och de som utför det, men också hur det kan och bör värderas ekonomiskt.

Detta är dock inte den första pigdebatten i Sverige. Redan på 1930-talet gick debatten livlig kring de husligt anställda, statliga utredningar tillsattes och dessa resulterade i en hembiträdeslag som trädde i kraft 1944.

Fler utredningar följde sedan under 1940- och 1950-talen och det är därför rimligt att nämna en tredje pigdebatt som ägde rum mellan de andra två, på just 1950-talet. Denna

---

¹ Davidoff, Leonore, *Worlds Between. Historical Perspectives on Gender & Class* (New York 1995). Citat hämtat från Carlsson, Karin, *Den tillfälliga husmodern, Hemvårdarinnekåren i Sverige 1940-1960*, Nordic Academic Press, Lund, 2013, s. 13.

debatt var visserligen mera lågmäld men den är intressant eftersom den har jämförelsepunkter med de andra två, inte minst när det gäller synen på hushållsarbetet, men också när det gäller vilka samhällsproblem som man försökte lösa och vilken roll staten skulle spela.

När regeringen Reinfeldt tillträdde 2006 gjorde de inte slut på pigdebatten, men gick ut med ett förslag på införande av skattesubventioner för hushållstjänster, vilka också infördes 2007, av de flesta kallat RUT-avdrag.

1.1 Syfte

Att dessa pigdebatter återkommer tyder på att de både representerar viktiga funktioner i samhället men också står för politiska och samhällsekonomiska problem som är svåra att lösa. Syftet med den här uppsatsen är att analysera *Promemorian Skattelättnader för hushållstjänster* från 2006 tillsammans med de remissvar som inkom i samband med den. Fokus riktas mot att försöka se vilket, eller vilka samhällsproblem man haft för avsikt att lösa med hjälp av skattesubventionerna 2007, men även vilka samhällsproblem som lämnas oproblematiserade. Inom syftet ryms också ett synliggörande av vilka grundföreställningar och antaganden som finns representerade kring hushållstjänster, kön och klass och hur dessa märks i lagförslaget.

1.2 Disposition

Närmast följer en genomgång av tidigare forskning kring politiska åtgärder inriktade mot hemarbete följt av de frågor uppsatsen ska försöka besvara. Därefter följer ett teoriavsnitt där jag ger den teoretiska bakgrunden och utgångspunkterna för mitt arbete med att analysera promemorian och remissvaren. Efter teoriavsnittet följer en presentation av material och metod följt av kapitel 3 med resultat och analys, där jag presenterar min tolkning av materialet samt ger förslag till vidare studier i ämnet.

1.3 Tidigare forskning

Den forskning som finns kring hemarbete och hushållstjänster härrör dels från det som undersökts i samband med statliga utredningar inom den här samhällssektorn, men också avhandlingar som tar upp de samhällsproblem som utredningarna och de påföljande lagförslagen försökt lösa. De statliga utredningarna har kommit till vid tidpunkter då det husliga arbetet hamnat i fokus i samhället och politiken. Avhandlingar som också känts relevanta för mitt arbete är sådana som tagit upp synen på hushållsarbetet och hur det kan, eller bör värderas ekonomiskt. Jag har även valt att studera avhandlingar som behandlar mitt syfte att se de samhällsproblem som lämnas oproblematiserade, liksom vilka grundföreställningar och antaganden som finns representerade kring kön och klass.

1.3.1 Hem- och hushållsarbete som problem

1937 kom första betänkandet från hembiträdesutredningen. Bakgrunden var 1930-talets nedgång i antalet husligt anställda, vilken förklarades av växande industri- och servicesektorer som gav mer pengar och bättre status, vilket lockade många kvinnor.² Utredningen föreslog två separata utbildningar: en differentierad husmoders- och hembiträdesutbildning och en statlig hembiträdesskola. Möjligheter att rationalisera hemarbetet, på liknande sätt som inom industrin, diskuterades också, men det trodde man inte på. Betänkandet ledde inte fram till vidare åtgärder.³

En annan utredning är den av Befolkningskommissionen, vilken tillsatts 1935, med uppgift att presentera förslag för att öka nativiteten. Befolkningskommissionens arbete resulterade i sju utredningar som alla placerade familjen i centrum. I slutbetänkandet beskrev kommissionen de hemarbetande kvinnornas tunga arbetsbörda och hembiträdesbristen som ett av tidens största samhällsproblem.⁴

Ett nytt förslag från hembiträdesutredningen kom 1939, vilket låg till grund för Hembiträdeslagen som trädde i kraft 1944 och innehöll regler för bostad, övertid och

---

² Carlsson, 2013, s. 14.

³ Uhrding, Cathrine, *Hembiträde- och pigdebatt*, kandidatuppsats, Linnéuniversitetet, 2000, s. 5.

⁴ Carlsson, 2013, s. 31.

semester.⁵ Med förbättrade arbetsförhållanden för husligt anställda hoppades man kunna lösa bristen på kvalificerad huslig arbetskraft.⁶

1930-talets utredningar betonade vikten av att garantera barnens omvårdnad om modern blev sjuk eller oförmögen att arbeta och om staten stöttade med social hemhjälp skulle det kunna lösa hembiträdesbristen.⁷ Vid tiden fanns också en oro för den framtida samhällsekonomiska situationen. Sverige hade lägst födelsetal i Europa och oro fanns för att utvecklingen skulle stanna av om det inte föddes fler barn.⁸ Staten tog samtidigt ett allt större ansvar för välfärden och här blev den sociala hemhjälpen en av de första socialpolitiska reformerna som genomfördes.⁹

Genom ytterligare en utredning, 1943, breddades den politiska ambitionen till att den sociala hemhjälpen, förutom att höja statusen på hem- och omsorgsarbetet, också skulle lösa hembiträdesbristen, befolkningskrisen, fattigdomsproblemet och den bristfälliga folkhälsan.¹⁰ Utredningen och Socialstyrelsen motiverade de statliga utgifter som skulle följa på subventionerna man tänkt införa för hemvårdarinnorna med att man skulle göra besparingar i andra sektorer. Eftersom den sociala hemhjälpen skulle arbeta förebyggande, behärska enklare hemsjukvård, samt sättas in då mödrarna blivit utmattade men ännu inte sjuka, skulle kostnader för kommande sjukhusvistelser kunna undvikas. Det samhällsekonomiska perspektivet var viktigt för utredarna.¹¹

Under 1950-talet blev både barn- och äldreomsorgen viktiga politiska frågor. Den sociala hemhjälpen hade delvis ändrat inriktning från att helt ha varit inriktad på barnfamiljer till att, sedan 1948, omfatta också ensamstående sjuka, oftast äldre, genom den särskilda hemhjälpen. Ofta drevs den av frivilligorganisationer som Röda korset eller kvinnoorganisationer. När kommunerna, 1956, tog över ansvaret för ålderdomshemmen fanns redan på många håll en kommunalt organiserad hemhjälp.¹²

---

⁵ Uhrding, 2000, s. 5.

⁶ Carlsson, 2013, s. 15.

⁷ Carlsson, 2013, s. 29.

⁸ Carlsson, 2013, s. 31.

⁹ Carlsson, 2013, s. 12.

¹⁰ Carlsson, 2013, s. 48.

¹¹ Carlsson, 2013, s. 47.

¹² Carlsson, 2013, s. 129-130.

Det rådde fortfarande brist på hembiträden men nu oroade man sig mer över bristen på kvinnor villiga att arbeta inom denna sektor.¹³

Redan 1948 hade det tillsatts nya utredningar och 1952 kom ett delbetänkande och 1956 ett slutbetänkande. Det senare intresserade sig främst för frågor rörande gemensamhetsanläggningar för bostadsområden; kollektiva anordningar som skulle komplettera bostäder och underlätta familjernas dagliga liv. Dit räknades daghem, leksskolor, fritidslokaler, tvättcentraler, gemensamma frysanläggningar och hemhjälpcentraler.¹⁴ Genom dessa kunde hemarbetet underlättas vilket bidrog till frigjord tid som kunde läggas på den öppna arbetsmarknaden. Det samhällsekonomiska läget förutsatte ökad produktion, vilken krävde tillgång på arbetskraft, varför det här var en angelägen fråga.¹⁵ Under 1960-, 1970-, och 1980-talen gjordes inga utredningar om det husliga arbetet.

Under 1990-talet har staten återigen gjort utredningar kring huslig arbetskraft och hemarbete. Efter den stora pigdebattens start 1993 initierades en utredning om hur man kunde stimulera marknaden för vita hushållstjänster, tjänster som inom privat tjänstesektor konkurrerar med hemarbete eller hemproduktion. De stimulansåtgärder man undersökt är främst skattetekniska lösningar. 1997 gjordes ännu en statlig utredning av hushållstjänster, där LO-ekonomen Dan Andersson utredde möjligheten att minska arbetslösheten genom att hushållen köper mer från den privata tjänstesektorn.¹⁶

Den regering som tillträdde 2006 gick ut med ett förslag på införande av skattesubventioner för hushållstjänster. Genom *Promemorian Skattelättnader för hushållstjänster* presenterades de samhällsproblem som man hade för avsikt att lösa och vilka resulterade i införandet av denna skattesubvention 2007.¹⁷

---

¹³ Uhrding, 2000, s. 29.

¹⁴ Uhrding, 2000, s. 5.

¹⁵ Uhrding, 2000, s. 29.

¹⁶ Uhrding, 2000, s. 6.

¹⁷ Finansdepartementet, Skatte- och tullavdelningen, *Skattelättnader för hushållstjänster*, december 2006.

1.3.2 Vetenskapliga studier

Hemarbetsdebatten och den sociala upprustningen av folkhemssverige behandlas av Britta Lövgren i *Hemarbete som politik*. Lövgren har sina utgångspunkter i ett resonemang om att det i hemarbetsdebatten under mellankrigstiden fanns en uttalad farhåga att kvinnorna skulle välja bort hemarbetet på grund av att det framför allt var alltför arbetsamt. Här framstod tekniken som en lösning. Teknikens möjligheter kunde utnyttjas för att underlätta hemarbetet rent fysiskt och till att förkorta tiden som ägnades åt det och kanske rent av göra hemarbetet överflödigt. Dessutom kunde tekniken fungera som stimulans för den uppvärdering av hemarbetet som en ökad teknifiering skulle kunna leda till. I boken granskas hemarbetsdiskussionen under 1930- och 1940-talet och, i anslutning till denna, diskussionen om hembiträdesfrågan. Lövgren redovisar åsikter från föreningar som organiserade kvinnor vid den tiden, som exempelvis Svenska Landsbygdens kvinnoförbund och Sveriges husmodersföreningars Riksförbund. Man får även följa resonemangen bakom det som kom att bli Hemmens forskningsinstitut (HFI) 1944. I och med HFI:s tillkomst kom hemarbetets status att höjas. Detta privata forskningsinstitut kom att utgöra en viktig del i det fortsatta statliga arbetet med att rationalisera och effektivisera hemarbetet under 1950-talet.¹⁸ Rationaliseringen kunde utnyttjas för skilda syften, antingen för att skapa tidsvinst för att möjliggöra ökat kvinnligt förvärvsarbete, eller för att husmodern skulle kunna utföra sitt hemarbete på ett bättre sätt.¹⁹

Man kan utifrån sambandet mellan hemarbete och teknik urskilja två synsätt, enligt Lövgren. Det ena som uttalats av samtida betraktare innebar att tekniken var ett hot som drog kvinnorna från hemmen. Det andra synsättet, som forskare på 1970- och 1980-talet har uttalat, innebar att tekniken bidragit till att hålla kvar kvinnorna i hushållsarbetet och att den motverkat en kollektivisering av hemarbetet. Lövgren menar att det inte var tekniken som utgjorde hot respektive kvarhållande utan föreställningar om kvinnors och mäns uppgifter och om vem som skulle ha makt i samhället.²⁰ Kvinnornas handlingsutrymme var begränsat och vissa kvinnor såg rationaliseringen som ett sätt att både ge kvinnorna större inflytande i samhället och att omförhandla genuskontraktet i hemmet. Man kan se det som att kvinnorna genom att fokusera på just hemmet var

---

¹⁸ Lövgren, 1993, s. 146.

¹⁹ Lövgren, 1993, s. 173-174.

²⁰ Lövgren, 1993, s. 171.

delaktiga i sin egen underordning inte minst genom att den rådande samhällsideologin sade att den gifta kvinnan skulle vara kvar i hemmet.²¹

Karin Carlssons avhandling *Den tillfälliga husmodern*, 2013, undersöker hem- och omsorgsarbetet som politisk fråga och professionaliseringsprojekt. Carlsson belyser den hemvårdarinnekår som, med statligt subventionerad lön, steg in i de privata hemmen 1944 för att som specialutbildad, kompetent yrkeskår höja statusen på det husliga arbetet och råda bot på tidens samhällsproblem rörande bland annat folkhälsa och nativitet. Husmodersidealet dominerade i den undersökta perioden, 1940 till 1960. De strukturella och ideologiska incitamenten styrde därmed hushållsarbetets omorganisering och det reproduktiva arbetet åt ett visst håll.²² Den ideologiska basen låg i synen på familjen som en central samhällslig enhet och målet var att den inte skulle splittras. Moderns relation och närhet till barnen sågs som viktig och det fanns en föreställning om den hemarbetande husmoderns roll och arbete, främst för just familjen, men även för samhället i stort.²³ Samtidigt pågick, under samma period, en omförhandling av genusdiskursen.²⁴

Perioden 1945-1960 har av historikern Gro Hagemann benämnts som *the odd years* genom att det ur ett längre historiskt perspektiv bör ses som ett undantag. Perioden var tidsmässigt omgiven av det radikala 1930-talet och de feministiska vågorna på 1960-talet. Hagemann har sett reformerna som en process med syfte att skapa valfrihet för kvinnor, en möjlighet att välja mellan att stanna hemma eller förvärvsarbete, snarare än ett politiskt mål att underbygga en ideologi grundad på enförsörjarnorm. Även samtida aktörer, som Viola Klein och Alva Myrdahl, argumenterade för detta och poängterade vikten av kvinnors möjligheter att välja mellan hem och barn och/eller förvärvsarbete.²⁵

Carlsson skriver att den sociala hemhjälpen både stärkte husmodersidealet men samtidigt gav stöd åt familjer med förvärvsarbetande mödrar vilket speglar en genusdiskurs i omvandling.²⁶ Redan några få år efter den sociala hemhjälpens införande 1944 kom verksamhetens innehåll att förskjutas från att vara de privata hemmens tillfälliga husmödrar till att hjälpa äldre med praktiskt hemarbete. Antalet

---

²¹ Lövgren, 1993, s. 174-175.

²² Carlsson, 2013, s. 26.

²³ Carlsson, 2013, s. 38.

²⁴ Carlsson, 2013, s. 26.

²⁵ Carlsson, 2013, s. 42.

²⁶ Carlsson, 2013, s. 132.

förvärvsarbetande kvinnor ökade och också föreställningar om kvinnans roll och funktion för familj och samhälle.²⁷

I avhandlingen *Från folkhem till karriärhushåll. Den nya husliga arbetsdelningen* undersöker Ellinor Platzer hur kvinnor under olika tidsperioder har förenat förvärvsarbete med hushållsarbete och familjeliv. Platzer belyser utvecklingen från tidigt 1900-tal fram till 2007 utifrån de pigdebatter som ägt rum vid tre tidpunkter under samma period. I avhandlingen tar Platzer upp tre faser under vilka privata problem blivit politiska problem och som påkallat åtgärder, i dessa fall hinder mot att förena hemarbete med yrkeskarriär. Utgångspunkten är gifta eller sammanboende kvinnor och män med hemmavarande barn eftersom familjer som dessa står för merparten av efterfrågan på hushållstjänster. Just hur och varför efterfrågan och tillgången på huslig arbetskraft har förändrats mellan perioderna är ett av Platzers fokusområden liksom en diskussion kring avlönat och oavlönat husligt arbete, kvinnors yrkesarbete och familjeorganisering vid olika tider. Detta för att ge en bild av hur balansen mellan löne- och hemarbete sett ut.²⁸

I den första fasen, på 1930-talet, ledde låga födelsetal och ökad brist på arbetskraft och gifta kvinnors förvärvsarbete till krav på statligt ingripande för att råda bot på bristen på huslig arbetskraft.²⁹ Dock finns, enligt Platzer, inget klart samband mellan ökad efterfrågan på huslig arbetskraft och kvinnors ökade förvärvsarbete. Visserligen hade antalet lönearbetande kvinnor vid 1920 års folkräkning ökat, liksom antalet hembiträden, men det var främst ogifta kvinnor som börjat förvärvsarbete. Förklaringen är istället att antalet resursstarka hushåll blivit fler och att dessa hushåll anställde fler hembiträden.³⁰ Det var stora inkomstskillnader som gjorde att många hushåll kunde ha anställda.³¹ Då var det en privat finansierad huslig arbetskraft som utförde hushållsarbete och tog hand om barn, kompletterad av barnträdgårdar eller kindergården.³² Det är också under denna första fas som en individualisering påbörjas så att kvinnor och män, som tidigare varit en enhet, nu börjar betraktas som två individer och det individuellt utformade socialförsäkringssystemet kom att öka kvinnors

---

²⁷ Carlsson, 2013, s. 146-147.

²⁸ Platzer, Ellinor, *Från folkhem till karriärhushåll. Den nya husliga arbetsdelningen*, Arkiv förlag, Lund, 2007, s. 11-12.

²⁹ Platzer, 2007, s. 14.

³⁰ Platzer, 2007, s. 20.

³¹ Platzer, 2007, s. 34.

³² Platzer, 2007, s. 37.

oberoende.³³ Fler och fler kvinnor började under 1930-talet arbeta utanför hemmet då det på arbetsmarknaden fanns ett ökande behov av högutbildad arbetskraft och nu uppstod en konflikt mellan traditionella och nya värderingar. Skulle kvinnor förbli husmödrar eller skulle de tillåtas göra karriär? Det var vad debatten handlade om, och den gällde nästan uteslutande mellanskiktets kvinnor eftersom det ansågs särskilt naturligt för dessa att vara husmödrar, vilket också betraktades som ett tecken på familjens välstånd. Arbetslösheten var hög bland män och bland annat fackföreningarna motsatte sig kvinnornas inträde på arbetsmarknaden även om de trädde in i andra sektorer än de traditionellt manliga. Ur manligt perspektiv hotade mellanskikt kvinnornas lönearbete den rådande genusordningen. Arbetarklassens kvinnor omfattades inte av debatten då det togs för givet att de var tvungna att arbeta för att tjäna pengar. Kvinnor som lönearbetade förväntades också ta hand om hem och familj och nu fick även mellanskikt kvinnorna känna av den dubbla börda som arbetarkvinnor redan bar.³⁴

I den andra fasen, på 1960- och 1970-talen, flerdubblades antalet förvärvsarbetande gifta kvinnor, främst hemmafruar ur arbetarklassen och de lägre mellanskikten. Fortfarande behövdes arbetskraft till hushållen, men arbetslösheten var låg och det var därför svårt att få arbetskraft till yrken med låg status dit hushållssektorn räknades. Behovet av barnomsorg ökade i takt med att fler kvinnor förvärvsarbetade och den offentliga barnomsorgen kom att byggas ut efter påtryckningar från främst tvåförsörjarfamiljer (familjer med två heltidsarbetande eller en heltids- och en deltidsarbetande³⁵).³⁶ Trots att kvinnors arbetstidsmönster allt mer började likna männens förändrades inte könsarbetsdelningen i hemmen i nämnvärd utsträckning.³⁷

I den tredje fasen, på 1990- till 2000-talet, återfinns vad Platzer benämner som 'tvåkarriärfamiljer' där både mannen och kvinnan arbetar betydligt mer än heltid. Det är också i denna grupp som efterfrågan på huslig arbetskraft är som störst idag.³⁸ Familjens betydelse är fortfarande stor men karriärbetet verkar överordnat.³⁹ Det finns en obalans mellan karriärbete och familjeliv, som hos tvåkarriärfamiljerna kräver

---

³³ Platzer, 2007, s. 19.

³⁴ Platzer, 2007, s. 74.

³⁵ Platzer, 2007, s. 13.

³⁶ Platzer, 2007, s. 23-25.

³⁷ Platzer, 2007, s. 26.

³⁸ Platzer, 2007, s. 13 och 29.

³⁹ Platzer, 2007, s. 30.

strategier och där män och kvinnor har olika strategier. Kvinnor tenderar att till exempel arbeta färre timmar eller vid andra tider på dygnet, låta yrkeskarriär vänta tills barnen blivit större, skjuta upp barnafödandet eller anlita en utomstående för att sköta hushållsarbetet. Det verkar finnas ett samband mellan att ju viktigare arbetslivet blir, desto närmare till hands blir det att anställa någon i hushållet, enligt Platzer.⁴⁰

Vidare tar Platzer upp frågan om vilka som idag köper hushållstjänster och vilka det är som utför dessa tjänster. Det finns ingen svensk, samlad officiell statistik över detta, varken över de husligt anställdas ålder, könstillhörighet, etnicitet eller liknande men SIFO (2004) och Demoskop (2005) har, enligt Platzers redovisning, undersökt förekomsten av svarta hushållstjänster. I dessa undersökningar framkommer att den största gruppen som anlitar svarta hushållstjänster är egenföretagare och den näst största gruppen är privatanställda tjänstemän. De svarta hushållstjänsterna är också vanligare bland de som röstar höger och vanligare bland boende i Stockholmsområdet än i övriga landet. De tjänster man mest köpt svart var städning, fönsterputsning, disk och tvätt och män, gifta personer som äger villa eller radhus var överrepresenterade, liksom högre tjänstemän, välutbildade chefer och höginkomsttagare.⁴¹ Idag finns inte några tydliga benämningar på den husliga arbetskraften till skillnad från dåtidens hembiträden, som bodde i arbetsgivarens hem och arbetade heltid. Den benämning som oftast hörs idag är i så fall städerska eller städare. Idag kommer oftast hushållsarbetarna på dagtid när familjen inte är hemma och de hinner med flera hushåll på en dag. De är på så sätt både rumsligt och socialt osynliggjorda.⁴²

Former och villkor för avlönat husligt arbete har sett olika ut under olika tider, efterfrågan och tillgång har varierat och kostnaderna har ibland betalats med privata- och ibland med offentliga medel och enligt Platzer har problemfokus förflyttats under de av henne beskrivna tre faserna. Förflyttningarna har gått från privata bekymmer till problem och lösningar enligt följande schematiska uppställning skapad av Platzer⁴³

---

⁴⁰ Platzer, 2007, s. 31.

⁴¹ Platzer, 2007, s. 31-32.

⁴² Platzer, 2007, s. 33.

⁴³ Platzer, 2007, s. 37.

Tabell 1: Problemrepresentationer enligt Platzer

	Vem hade bekymmer?	Vem gjorde det till ett problem?	Vad blev åtgärden?
Första fasen	Yrkeskvinnorna	Socialdemokraterna, kvinnoorganisationer, statliga utredningsväsendet	Arbetsrättslig särreglering och förmedling av arbetskraft.
Andra fasen	Tvåförsörjarfamiljerna	Bred koalition i riksdagen, främst socialdemokrater och liberaler. Kvinnoorganisationer.	Expansion av den offentliga omsorgen.
Tredje fasen	Tvåkarriärfamiljerna	De borgerliga partierna och det privata näringslivet.	Offentligt och privat finansierade hushållstjänster.

Källa: Platzer, 2007, s. 37

Platzer menar att det haft avgörande betydelse, i den senaste *pigdebatten*, vem eller vilka som presenterade förslagen om skattelättnader inom hushållssektorn. Förslaget presenterades av en person utanför partipolitiken under en period då Sverige styrdes av en borgerlig regering. Argument som framfördes var att lagen skulle minska både arbetslöshet och svartarbete men var underordnade förväntningar om att den skulle förbättra karriärkvinnors möjligheter att konkurrera med män i arbetslivet. Förslaget om skattelättnader var också en del av ett större förslag till en förändring av den svenska ekonomiska politiken genom effektiviseringar i arbetslivet, sänkta skatter och uppluckring av arbetsrätten.⁴⁴ Frågan stämplades som en högerfråga och motståndarna från vänstern befarade att klasssystemet skulle bevaras eller förstärkas, jämställdheten minska, klyftan mellan invandrare och infödda svenskar vidgas, att lågstatusarbeten skulle skapas och att barn- och äldreomsorgen skulle privatiseras.⁴⁵ Så småningom övergavs de ursprungliga argumenten och andra lyftes fram, som ökad sysselsättning, minskad svartarbetssektor, generellt ökad jämställdhet, stärkt offentlig barn- och

⁴⁴ Platzer, 2007, s. 66.

⁴⁵ Platzer, 2007, s. 67.

äldreomsorg och att alla typer av familjer skulle få lättnad i vardagen.⁴⁶ Trots den förändrade argumentationen blev frågan blockerad med en *pigstämpel* som inte gick att tvätta bort och därmed bidrog den starka pigdebatten till att det inte blev någon lag under 1990-talet.

Platzer beskriver det politiska läget som sedan 1980-talets mitt kännetecknats av att höger och nyliberala gynnats av ekonomisk globalisering. Statens inkomster har minskat genom att svenska företag flyttat verksamheten till låglöneländer, arbetarrörelsen har försvagats vilket lett till individuell istället för kollektiv lönesättning. Därtill har arbetslöshet blivit ett allvarligt problem, särskilt för utsatta grupper som kvinnor och lågutbildade. Inkomstskillnaderna har också ökat. En stor del av den offentliga sektorn har privatiserats och den har drabbats av stora nedskärningar som lett till sjunkande kapacitet och kvalitet, speciellt inom vård, barn- och äldreomsorg. Till följd av detta har efterfrågan på privata tjänster inom denna sektor ökat. Samtidigt som detta skett har flyktinginvandringen ökat och till skillnad från 1960-talets arbetskraftsinvandring som var efterfrågad har denna invandring skett under en period av arbetslöshet och många av 1990-talets invandrare har tvingats leva på ekonomiskt bistånd från staten.⁴⁷ Den största efterfrågan på hushållstjänster finns hos tvåkarriärfamiljerna som har gott om pengar, men ont om tid.⁴⁸ De som utför arbetet, vilket mestadels är illegalt, är invandrarkvinnor som har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Det är dock inte helt accepterat med huslig arbetskraft i Sverige eftersom jämlikhetsnorm och genuskontrakt verkar gälla fortfarande. Ändå motiverar de som anställer huslig arbetskraft sitt ställningstagande med att de 'hjälp' den anställda till att få en inkomst och att båda parter tjänar på det, vilket då inte behöver ge arbetsgivaren dåligt samvete.⁴⁹

Det främsta skälet till att köpa hushållstjänster är tidsbrist och att man vill umgås mer med familjen.⁵⁰ Kvinnor uppger också i många fall, enligt Platzers undersökning, att köp av hushållstjänster fungerar som en strategi för konfliktlösning i det att man slipper diskussioner om vem som ska städa när man låter någon annan, utomstående, ta hand

---

⁴⁶ Platzer, 2007, s. 68.

⁴⁷ Platzer, 2007, s. 79.

⁴⁸ Platzer, 2007, s. 80.

⁴⁹ Platzer, 2007, s. 85.

⁵⁰ Platzer, 2007, s. 96-97.

om den uppgiften.⁵¹ Det är alltså kvinnor som har huvudansvaret för hemarbetet och när kvinnor ifrågasätter rådande ordning uppstår lätt konflikter och man anställer någon annan för att utföra hushållsarbetet istället för att ifrågasätta genuskontraktet.⁵²

1.3.3 Övrig litteratur

En bok som jag också funnit intressant att använda är *Finns det en marknad för hemarbete?* av Ann-Marie Pålsson och Erik Norrman. Pålsson och Norrman tar upp den ekonomiska krisen under 1990-talet och jämför den med tidigare ekonomiska kriser. De anser att man inte ser hur allvarlig 1990-talets kris är och tar upp de problem som de menar måste lösas, oavsett krisens storlek och omfattning. Dessa är, enligt Pålsson och Norrman, problemen med den höga arbetslösheten och de höga kostnaderna för offentlig sektor. Samtidigt som många arbetslösa längtar efter arbete tyns många, särskilt barnfamiljer, av dubbla arbetsbördor. Samtidigt som allt hushållsarbete skall utföras och barn ska tas om hand ska de också yrkesarbeta. Sysselsättningsproblemet i Sverige handlar, enligt Norrman och Pålsson, inte om brist på arbetsuppgifter utan om fördelningen av arbetsuppgifter mellan individer.⁵³

Den offentliga sektorn tar, enligt Norrman och Pålsson, en stor del av samhällets samlade inkomster, och detta måste minskas menar de, och hänvisar till andra bedömare. Lösningen kan vara att aktiviteter som kan utföras inom den privata sektorn förflyttas dit så att den offentliga sektorn kan fokusera på försvar, rättsväsende, sjukvård och utbildning.⁵⁴ En marknadsanpassning av hemarbetet skulle åstadkommas genom skatteavdrag på tjänster som utförs i privata hem och, på frivillig basis, kunna flyttas från offentlig sektor tillbaka till familjen. Åtgärden skulle skapa sysselsättning åt de som har svårast att hävda sig på arbetsmarknaden och ge hundratusentals jobb, sådana jobb som vanligtvis inte kräver teoretisk utbildning.⁵⁵ Norrman och Pålsson menar också att en växande marknad för hemarbete skulle gynna jämställdheten genom att män och kvinnor ska ges samma möjligheter att utveckla sin förmåga och att det kvinnor gör skall ges samma ekonomiska status som det män gör. Trots viss utjämning gör kvinnor fortfarande merparten av hemarbetet, och det utan ekonomisk ersättning.

---

⁵¹ Platzter, 2007, s. 97.

⁵² Platzter, 2007, s. 81.

⁵³ Norrman, Erik, Pålsson, Ann-Marie, *Finns det en marknad för hemarbete?* SNS Förlag, Kristianstad, 1994, s. 5.

⁵⁴ Norrman, Pålsson, 1994, s. 6.

⁵⁵ Norrman, Pålsson, 1994, s.104.

En marknad för hemarbete skulle underlätta för de kvinnor som vill specialisera sig på marknadsarbete utan att behöva ge avkall på familj och barn.⁵⁶ *Finns det en marknad för hemarbete?* fyller viss funktion genom att den ger en bild av de argument som fördes fram i den pigdebatt som startade 1993 och argument som också utredarna tog upp bland de förslag som låg till grund för införandet av skattelättnader för hushållstjänster 2007.

1.3.4 Frågeställning

- Vilken syn på genusarbetsdelning framkommer genom promemorian och remissvaren?
- Vilket, eller vilka, samhällsproblem förs fram i *Promemoria Skattelättnader för hushållstjänster* som lades fram 2006?
- Vilka står bakom de olika förslagen och vad avses att förändras?

---

⁵⁶ Norrman, Pålsson, 1994, s. 106-107.

2 Teori och metod

2.1 Teori

1991 tog historikern Ulla Wikander, i sin essä *Delat arbete, delad makt: om kvinnors underordning i och genom arbetet*, som titeln säger, upp kvinnors underordning, genuskontraktet och de samhällsstrukturer som bland annat påverkar synen på arbeten som utförs av kvinnor. Wikander ger både ett historiskt och ekonomiskt perspektiv på hemarbetet och hur, när och varför dessa frågor lyfts upp politiskt. Wikanders essä ger bakgrund och förklaringar till de grundföreställningar och antaganden som finns kring arbetsfördelning mellan män och kvinnor.

2.1.1 Förklaringar bakom kvinnors underordning

Före upplysningen då religionen var stark i Europa sågs kvinnor och män som olika, både kroppsligt och inför lagen, men deras själar var inför döden och nästa liv nakna och könlösa inför Gud. Uppfattningar om kvinnan utvecklades under upplysningen då man började använda ett mer vetenskapligt förklaringsmönster för att tolka livssammanhang och biologin och naturen fick allt större betydelse för tolkningar av mänskliga beteenden och relationer. På 1800-talet fick dessa förklaringar ett brett genomslag då det borgerliga samhället och dess ideologi gav en viss bild av kvinnan vilken kunde förklara varför kvinnor inte kunde ges samma rättigheter som män. Kvinnan hade ett biologiskt öde som naturligt bestämde hennes underordnade ställning gentemot mannen. Hon var känsligare men ansågs samtidigt ha en högre moral än mannen. Tolkningen av kvinnans natur gav ny innebörd till den gamla arbetsdelningen i bondesamhället men främst inom den växande stadsborgerligheten. Där blev uppdelningen mellan privat och offentligt liv allt större och genom att kvinnor och män var olika passade de bäst för olika verksamheter. Kvinnan kom att höra hemma i den privata sfären och mannen i den offentliga.⁵⁷

Också socialdarwinismen, som utvecklats ur Darwins teorier om det naturliga urvalet i kampen om tillvaron, stärkte och förvetenskapligade i slutet av 1800-talet sarsynen på kvinnor. Utifrån socialdarwinismen ledde högre utveckling till att män och kvinnor blev

---

⁵⁷ Wikander, Ulla, *Delat arbete, delad makt: om kvinnors underordning i och genom arbetet*, Department of Economic History, Uppsala, 1997, 7:e upplagan, s. 11-12.

mer olika, både till kropps konstruktion och intellektuell förmåga och böjelse.⁵⁸ Skillnaderna mellan könen sågs som biologiskt förankrade och därmed inte möjliga att påverka genom förändrad miljö eller utbildning. Ideologin, eller tankestrukturen, som man tolkade och formade omvärlden genom, förklarade könsfrågan.⁵⁹

Kvinnors och mäns tolkning av sin situation var påverkad av det samhälle de levde i och det var därför svårt för kvinnor, oavsett klasstillhörighet, att stå emot den allmänt accepterade vetenskapliga syn på män och kvinnor som olika. Många kvinnor anammade därför denna syn och några försökte vända den till kvinnors förmån genom att till exempel argumentera för kvinnlig rösträtt utifrån att de var annorlunda och därmed kunde tillföra samhället nya värden som män inte kunde representera. Dessa argument framfördes bland annat inom rösträttskampen av exempelvis Ellen Key, som genom att sprida den av män utvecklade ideologin om kvinnors och mäns olikheter, prisade den arbetsdelning som kom att ge kvinnor och män olika arbeten.⁶⁰

2.1.2 Förnyad underordning

Under decennierna kring 1900 sker en övergång från ett system som legalt underordnar kvinnan under mannen till ett system där hon får allt fler formella rättigheter. Trots ökade medborgerliga rättigheter, som kvinnlig rösträtt 1919/1921, fortsatte 1800-talets förvetenskapligande av kvinnors särart att råda vilket ledde till en allt kraftigare segregering av kvinnors och mäns arbetsområden.⁶¹ Kvinnor sågs främst som husmödrar och mödrar, eller blivande sådana, och hemmafruideologin idealiserades trots den minskning av hemsysslor som industrialiseringen medfört. Man idealiserade den gifta kvinnan som stannade hemma för att enbart arbeta för sina barn och sin man.⁶² Det bör kanske tilläggas här att industrialismen växte fram i ett tydligt klassamhälle där man såg olika på män och kvinnor beroende på deras klasstillhörighet. Borgerliga kvinnor ansågs ömtåliga och försvarslösa, medan arbetarklasskvinnorna ansågs starka, arbetsamma och uthålliga. Arbetarklassens kvinnor, tillsammans med män ur samma klass ansågs stå på ett lägre utvecklingsstadium och de ansågs också likna varandra mer än överklassens män och kvinnor. Att arbetarklasskvinnornas arbetsuppgifter ofta var tunga och fysiskt krävande och de vetenskapliga förklaringarna på skillnader mellan

---

⁵⁸ Wikander, 1997, s. 14.

⁵⁹ Wikander, 1997, s. 15.

⁶⁰ Wikander, 1997, s. 30-31.

⁶¹ Wikander, 1997, s. 35.

⁶² Wikander, 1997, s. 36.

kvinnor och kvinnor motiverade det faktum att överklasskvinnorna blev beroende av underklasskvinnornas personliga tjänster. Vissa kvinnor fick privilegier medan andra fick slita hårt, men allt bidrog till att kvinnor inom varje klass respekterades lägre och hade lägre status än män. Ideologi gav förklaring till både klass- och könsfrågan.⁶³

2.1.3 Underordningens reproduktion

Wikander nämner den amerikanska ekonomen Heidi Hartmann som beskrivit industrialismens genombrottstid som en brytningstid för kvinnors arbeten då deras underordning fördes ut från hemmen och återreproducerades på arbetsplatserna. Kapitalismen hade, enligt Hartmann, kunnat utvecklas könsneutralt eftersom den enbart såg till företagets lönsamhet och tillväxt, men eftersom patriarkatet fanns där som en outtalad överenskommelse mellan män, över klassgränserna, gav organiseringen av industriarbetet män tillgång till bättre jobb och gratis service hemma. Även företagarna gynnades av denna outtalade överenskommelse då de därigenom fick en viss typ av billig arbetskraft genom kvinnor. Detta förklarar, enligt Hartmann, att kvinnor som grupp blir underordnad igen, i nya former och med nya metoder, eftersom de redan var underordnade genom en hierarkisk struktur.⁶⁴ Wikander menar att kvinnors underordning är möjlig genom just arbetsmarknadens uppdelning mellan "kvinnliga" och "manliga" arbeten. Tidigare var underordningen knuten till lagar och delvis andra tankemönster, medan den numera snarare är knuten till en social hierarki som finns inom det maktsystem som är accepterat i vårt samhälle. Den som har makt i samhället tenderar att bevara arbeten med hög status åt sig själva och slipper ofta att utföra arbeten med låg status. Här refererar Wikander till den amerikanske sociologen Barrington Moore Jr. och enligt honom hänger denna arbetsfördelning ihop med över- och underordning. Mellan dessa finns ett osynligt "kontrakt" som sällan ifrågasätts eller utmanas och mellan män och kvinnor kallar vi det genuskontraktet. Det som krävs för ett ifrågasättande av kontraktsvillkoren är att samhället går in i en materiell expansionsperiod eller hamnar i kris, samtidigt som det sker ett medvetandegörande av och en uppfattning om att det finns en orättvisa i kontraktet. Bara om tolkningen av orättvisa accepteras av grupper av människor kan förändringar i villkoren och fördelningar av resurser föreslås och genomdrivas. Här finns också, enligt Wikander, frågan om den låga status som det innebär att vara född som kvinna och hur statustilldelningen hänger samman med det arbete kvinnor utför. Oavsett om arbetet

---

⁶³ Wikander, 1997, s. 14-15.

⁶⁴ Wikander, 1997, s. 29.

krävt yrkesskicklighet har kvinnoarbeten värderats- och betalats lågt och getts sämre villkor eftersom kvinnors prestationer alltid värderats lägre än mäns.⁶⁵ Systemet för kvinnors underordning är, enligt Wikander, så accepterat att det ses som naturligt och det är också osynligt för de flesta människor - även politiker.⁶⁶

Vad som har skett de senaste decennierna är, enligt Wikander, en stark polarisering mellan kvinnor och kvinnor, men också mellan kvinnor och män. Detta, menar hon, beror på att allt mer arbete som utförs inom den offentliga sektorn skjuts tillbaka till kvinnors ansvar inom hemmet. Där utför kvinnor arbetet utan lön, eller för små bidrag. Staten har gått in med 'stöd' för vård i hemmet av barn, handikappade och äldre, vilka tidigare vårdades på institution. Man utvecklar vårdideologier där endast kvinnor med höga inkomster kan köpa sig fria från arbetet med att vårda närstående och lägga det på någon annan kvinnas axlar.⁶⁷ Välfärdssamhället bygger på kvinnors insatser, kvinnors dåligt betalda arbeten men huvudsakligen på kvinnors obetalda arbeten. För att kunna ge oss denna välfärd måste flertalet kvinnor avstå från att inta samma plats på lönearbetsmarknaden som män, och kvinnor får i de flesta fall en mindre del av den välfärd de själva ger till andra. 1991 gäller detta, enligt Wikander, inte välutbildade kvinnor ur överklassen då de i framtiden kommer ha råd att betala för barnomsorg och vård av sina föräldrar. Wikander ser en ökad polarisering mellan kvinnor av olika klasser på samma sätt som 1980-talet gett allmänt ökade skillnader mellan människor.⁶⁸

2.1.4 Ekonomiskt medborgarskap, kön och klass

Zara Bersbos avhandling *Rätt för kvinnan att bli människa - fullt och helt* undersöker formandet av den politik som föregick det jämställdhetspolitiska arbete som inleddes i Sverige i början av 1970-talet. Bersbo belyser värderingar och självklara antaganden om kön, klass och civilstånd som erkännanden av kvinnors utökade rättigheter och ekonomiska och sociala förmåner. Perioden som undersöks är åren 1921 till 1971 och hur samtida och självklara antaganden motiverade och/eller styrde kvinnor till andra ekonomiska beteenden och praktiker än män, men också att olika kategorier kvinnor förhöll sig till, och använde rättigheterna olika. Bersbo beskriver hur förslag på samhällseliga åtgärder som syftade till att "hjälpa" kvinnor generellt kunde bli

---

⁶⁵ Wikander, 1997, s. 8.

⁶⁶ Wikander, 1997, s. 6-7.

⁶⁷ Wikander, 1997, s. 53.

⁶⁸ Wikander, 1997, s. 55.

motsägelsefulla då de på samma gång utvidgade vissa kvinnors möjligheter att nå ekonomisk självständighet och oberoende osynliggjorde eller begränsade andra kvinnors möjligheter.⁶⁹

En av de forskare som Bersbo hänvisar till är Alice Kessler Harris som ligger bakom begreppet ekonomiskt medborgarskap.⁷⁰ Kessler Harris menar att kvinnors medborgerliga rättigheter har ansetts väsensskilda från mäns, framförallt rättigheten att förvärvsarbete.⁷¹ Ur historiskt perspektiv har möjligheter att bli ekonomiskt oberoende genom arbete varit förbehållet män och särskilt svårt för gifta kvinnor då omsorgsarbete för barn och hem antagits vara svårt att förena med förvärvsarbete. Kessler Harris begrepp om ekonomiskt medborgarskap är könsspecifikt eftersom utgångspunkten ligger i kvinnors problem att förena förvärvsarbete med moderskap. Fördelen med begreppet är, enligt Bersbo, att det förenar kvinnors hemarbete med förvärvsarbete och ger en förståelse för vilka arbetsuppgifter och ekonomiska positioner gifta kvinnor påverkats att identifiera sig med och hur detta inverkat på deras möjligheter att nå ekonomisk självständighet och oberoende.⁷²

Begränsningar med Kessler Harris är, menar Bersbo, att det enbart innefattar ekonomiskt oberoende genom förvärvsarbete då Kessler Harris menar att det måste till ekonomiska och sociala förmåner från samhället för att möjliggöra den medborgerliga och individuella rättigheten att nå ekonomiskt oberoende genom förvärvsarbete. Bersbo gör skillnad mellan individens ekonomiska självständighet och ekonomiska oberoende. Individen kan erkännas ekonomisk självständighet genom medel från en annan person men ekonomiskt oberoende innefattar individen som självförsörjande, fri och oberoende av en annan person.⁷³

Kvinnor har under 1900-talet fått mer makt och inflytande och idag råder, i de nordiska länderna, ett tvåförsörjarideal. Trots detta är det främst kvinnorna som anpassar sitt förvärvsarbete efter barnens omsorgsbehov och man kan se det som att kvinnors beroende av män ersatts av ett beroende av samhället. Det är omöjligt att skapa jämlikhet mellan mödrar och fäder, kvinnor och män genom ensidig lagstiftning som

---

⁶⁹ Bersbo, Zara, *Rätt för kvinnan att bli en människa - fullt och helt: svenska kvinnors ekonomiska medborgarskap, 1921-1971*, Linnaeus University Press, Källared, 2011, s. 12.

⁷⁰ Bersbo, 2011, s. 12.

⁷¹ Bersbo, 2011, s. 13-14.

⁷² Bersbo, 2011, s. 14.

⁷³ Bersbo, 2011, s. 16.

möjliggör för kvinnor att förena moderskap med förvärvsarbete. Samhället måste också understödja för fäder att förena faderskap med förvärvsarbete, alltså måste samhället organiseras så att vuxna kan kombinera föräldraskap med individuellt ekonomiskt oberoende.⁷⁴

Det går heller inte att uttolka kvinnor som en enhetlig grupp med samma behov och intressen eftersom det då inte skulle gå att förstå att kvinnor motarbetat en utveckling mot vad många uppfattar som ökad jämställdhet.⁷⁵ Centralförbundet för socialt arbete (CSA) problematiserade den sociala frågan under tidigt 1900-tal genom att utgå från *den bildade klassen* som eftersträvansvärd norm och *den kroppsarbetande klassens* beteende och villkor som problematiska och nödvändiga att rätta till. CSA bestod främst av bildade kvinnor som, med sig själva som norm, tog makten att problematisera och 'hjälpa' de, enligt dem, sämre lottade arbetarkvinnorna.⁷⁶ De sämre lottade kvinnorna saknade de bildade kvinnornas vårdande och praktiska egenskaper, vilken bland annat var moderlighet, och de fattiga kvinnorna var, genom nödvändigheten att arbeta utanför hemmet, hindrade från att låta moderligheten blomma ut. En social differentiering inom kategorin kön samspelade med klass och ordningen mellan könen hänger samman med ordningen inom varje kön.⁷⁷

Rätten att uppnå ekonomiskt medborgarskap är en fråga om både kön, klass och civilstånd. Än idag har kvinnor inom lågbetalda, okvalificerade arbeten betraktats som ett problem för sig själva, sin familj och samhället och att förena familjeliv och förvärvsarbete, vilket kan garantera dem ett ekonomiskt oberoende, är huvudsakligen en kvinnofråga eftersom samhällets understöd fortfarande bygger på föreställningar om ett ofrånkomligt moderskap och ett frivilligt faderskap.⁷⁸

---

⁷⁴ Bersbo, 2011, s. 15-16.

⁷⁵ Bersbo, 2011, s. 18.

⁷⁶ Bersbo, 2011, s. 17.

⁷⁷ Bersbo, 2011, s. 18.

⁷⁸ Bersbo, 2011, s. 184.

2.2 Material och metod

Materialet för min undersökning utgörs av *Promemorian Skattelättnader för hushållstjänster* samt remissvaren som kom in i samband med den.

För analys av promemorian och remissvaren använder jag kvalitativ och komparativ metod med fokus på den argumentation som förts fram av olika aktörer bakom lagförslaget. I analysen utgår jag från de aktörer som ligger bakom argumenten för ett införande av skattesubventioner för hushållstjänster och hur man kan synliggöra de grundföreställningar och antaganden som ligger till grund för dessa argument. Jag försöker också synliggöra vad som lämnats oproblematiserat av aktörerna bakom lagförslaget. Detta görs med hjälp av den argumentation som förs i remissvaren och utifrån det forskningsläge och de teoretiska utgångspunkter som jag presenterat.

Delar av min analys baseras också på metodologin i Carol Lee Bacchis *What's the problem represented to be?* som handlar om hur problemlösningar formuleras utifrån att människor uppfattar och tänker kring ett problem. Denna metod lämpar sig väl för analys av politiska utredningar och förslag då de alltid innehåller en eller flera tolkningar av ett problem.⁷⁹ Det är dessa tankar och uppfattningar kring problemen och formuleringen av dem som sätter ramarna för vilka lösningar som kan föreslås och genomföras och utgör problemrepresentationen, som Bacchi kallar den.⁸⁰ I denna uppsats används inte Bacchi fullt ut utan endast för att synliggöra argument och för hur problem ses och ska lösas.

Det första man bör göra är att identifiera problemrepresentationen och därefter också titta på vilka aktörer med samhälleligt och politiskt tolkningsföreträde som i en viss tid och på en viss plats påverkar vad som lyfts fram som ett problem.⁸¹ Man måste också titta på vilka föreställningar och antaganden som ligger till grund för vilka problem tolkningsföreträdarna ser, eftersom dessa i sin tur ligger till grund för vad man anser kommer lösa problemen.⁸²

---

⁷⁹ Carol Lee, *Women, policy and politics. The construction of policy problems*, SAGE Publications, London, 1999, s. 1.

⁸⁰ Bacchi, 1999, s. 21.

⁸¹ Carlsson, 2013, s. 30.

⁸² Bacchi, 1999, s. 1.

Bacchi menar dock att det inte räcker att identifiera olika, konkurrerande problemrepresentationer utan det är också nödvändigt att synliggöra de självklara värderingar och antaganden om kön som problemrepresentationerna har sin grund i. Hon höjer dock ett "varningens finger" för att en problemrepresentation kan ha blivit vald av strategiska skäl, för att nå ett visst mål. Det väsentliga i analysen blir att fokusera på de problemrepresentationer majoriteten ansluter sig till, då det är dessa som politiken sedan grundas på och som framför allt får effekter för de problematiska individernas självbild och handlingar.⁸³

Carol Lee Bacchi ser ett direkt samröre mellan problemrepresentation och begreppet "liberal styrningsteknik", vilket innebär att man styr individer, som pekats ut som problematiska, till handlingar och beteenden som en majoritet uppfattar som önskvärda. Detta sker genom att man strukturerar problem så att de rekommenderade lösningarna - rättigheter och andra förmåner - av individerna uppfattas som generösa och fria. Därmed är Bacchis metodologi kritisk till det normativa och positivt laddade begreppet "liberal". Här tolkas begreppet varken som politisk ideologi eller partipolitisk hållning som innebär krav på individens frihet *eller* krav på individens frihet, medborgerliga rättigheter och demokrati.⁸⁴

I politiska utredningar eller förslag finns ofta flera problemrepresentationer med företrädare som konkurrerar med både tolkningar av problem och förslag på lösningar till dessa, och den som vinner tolkningsföreträde är den som en majoritet ansluter sig till.

---

⁸³ Bersbo, 2011, s. 21.

⁸⁴ Bersbo, 2011, s. 21.

3 Resultat och analys

I denna del av uppsatsen presenteras de resultat som jag kommit fram till då jag studerat materialet utifrån de frågeställningar jag utgått ifrån. Inledningsvis går jag igenom vilka samhällsproblem som man avser att lösa genom lagförslaget om skattesubventioner för hushållstjänster. Här visar jag också vilka lösningsförslag man haft, vilka argument som förts fram och vilka som företräder argumenten bakom lagförslaget.

3.1 Utredarnas motivering till lagförslaget

När man studerar *Promemoria Skattelättnader för hushållstjänster* så uppträder följande lägesbeskrivning genom utredarna. För det första så har den pigdebatt som pågått sedan tidigt 1990-tal gett vid handen att det i Sverige finns och har funnits en efterfrågan på hushållstjänster. Denna efterfrågan anses av utredarna bakom *Promemorian* vara orsakad av expansion av tjänster både i den offentliga, men också i hög grad, i den privata tjänstesektorn. Expansionen i sin tur beror, enligt *Promemorian* på att ökade inkomster leder till efterfrågan på tjänster. Individer kan, med en högre välfärdsnivå, köpa varor och tjänster utöver det som är allra mest nödvändigt. Vidare menar utredarna att när individer själva kan välja vad inkomsten ska läggas på tenderar de att välja tiden. Det innebär att man då hellre betalar för att få en tjänst utförd så att man kan använda tiden till att antingen arbeta mer eller få mer fritid.⁸⁵

En annan motivering till lagförslaget utgörs av så kallade *svarta inkomster*, vilka Skatteverket försökt kartlägga på olika sätt och som presenteras i rapporten *2006:4, Svartjobb och svartköp i Sverige*. Det framkommer av rapporten att de flesta som utfört svartarbete är yngre, fackutbildade arbetare med låg inkomst. De som köpt svartarbeten har däremot en överrepresentation av personer med högre inkomst och personer som äger sin bostad. Av den totala arbetstiden i Sverige utgör det köpta svartarbetet 20 000 årsarbeten eller 0,5 procent. Städtjänster och trädgårdsarbete är vanliga i den svarta sektorn och utgörs ofta av så kallade extraknäck utöver den normala arbetstiden, och för att det skall vara värt besväret att extraknäcka på fritiden vill utföraren ha ut mer än för en vanligt vit arbetstimma. Det har, enligt utredarna, utvecklats en kultur bland de som utför och de som köper dessa arbeten vilket är ett hinder för att göra dessa arbeten vita.

---

⁸⁵ Finansdepartementet, Skatte- och tullavdelningen, *Skattelättnader för hushållstjänster*, december 2006, s. 9.

Vid beskattning av ersättningen för arbetet blir priset så högt att en del av dessa arbeten skulle försvinna, men om köparna genom skattereduktion kan intresseras att köpa vita tjänster öppnas möjligheter för nya arbetstillfällen i form av vita arbeten med mer normala timersättningar.⁸⁶

Den tredje motiveringen utgörs av tidsanvändningen och arbetsfördelningen mellan kvinnor och män. *Promemorian* hänvisar till SCB:s rapport, som redogör för kvinnors och mäns tidsanvändning och levnadsförhållanden. I rapporten jämförs tidsanvändningen 1990/1991 och 2000/2001 och visar, i den senare, att både kvinnor och män hemarbetar 40 respektive 20 minuter mindre per dag. Kvinnors minskade hemarbete motsvaras dock inte av någon ökning av männens hemarbete. Även om fördelningen av kvinnors och mäns arbete, enligt rapporten, blivit mer lika sker en stor del av mäns arbete mot betalning, medan kvinnors arbete är mer jämnt fördelat mellan betalt förvärvsarbete och obetalt hemarbete. Kvinnors obetalda hushållsarbete tar dubbelt så mycket tid som männens trots att män och kvinnor i genomsnitt ägnar lika mycket tid till produktiva verksamheter. Den stora skillnaden ligger i om det utförda arbetet är avlönat eller inte. Enligt *Promemorian* så är det tiden för städning som minskat mest och här anges tidsbrist som en möjlig förklaring. Denna tidsbrist skulle innebära att det finns ett behov av att låta en utomstående sköta städningen i hemmet och att en möjlighet till skattereduktion skulle kunna medföra lättnader, främst för kvinnor. Kvinnor skulle kunna uppleva mindre stress och få mer fri tid, alternativt ges möjlighet att byta hemarbetstid mot mer tid för betalt arbete eller mot studier. Detta skulle kunna förbättra framförallt kvinnors yrkesposition och deras bidrag till den totala produktionen.⁸⁷

3.2 Vilka samhällsproblem avser man att lösa?

I *Promemoria Skattelättnader för hushållstjänster* finns regeringsförslaget att införa skattesubventioner för hushållstjänster där huvudförklaringen är att stimulera sysselsättningen⁸⁸ mot bakgrund i en stark efterfrågan på hushållstjänster i en expansiv tjänstesektor, både offentlig och privat.⁸⁹ Även korttidsutbildade bör få lättare att ta sig in på arbetsmarknaden, menar man, och en stor andel av de som kommer utföra

---

⁸⁶ Finansdepartementet, 2006, s. 9-10.

⁸⁷ Finansdepartementet, 2006, s. 17.

⁸⁸ Finansdepartementet, 2006, s. 22.

⁸⁹ Finansdepartementet, 2006, s. 9.

tjänsterna antas tillhöra denna grupp - en grupp inom vilken arbetslösheten är stor.⁹⁰ En annan förklaring som ges är att en hög andel av de arbeten som utförs i tjänstesektorn är svartjobb vilka uppstått i en kultur som nu hindrar dem från att bli vita. Man hänvisar till Skatteverket, som gjort flera undersökningar för att kartlägga svartarbetets omfattning, orsaker och attityder.⁹¹ Som tredje förklaring lyfts frågan om kvinnors och mäns tidsanvändning, vilken Statistiska Centralbyrån redogjort för. Enligt SCB:s rapport ägnar kvinnor dubbelt så mycket tid åt obetalt hushållsarbete som män. Mot bakgrund av rapporten ges sedan förklaringen att en möjlighet till skattereduktion för hushållstjänster skulle kunna ge, främst kvinnor, fördelar i form av minskad stress och mer fri tid, eller möjlighet att byta hemarbetstid mot studier eller för fler arbetade timmar på marknaden med tänkbart resultat i förbättrad yrkesposition för kvinnor och större bidrag till den totala produktionen.⁹²

Även Konjunkturinstitutet har i sin specialstudie, 2005, analyserat samhällsekonomiska effekter av skattelättnader för hushållstjänster och kommit fram till att sysselsättningen skulle öka och ge bättre förutsättningar för både kvinnor och män att kombinera familjeliv med arbetsliv.⁹³ Regeringen ser potential till arbetstillfällen i hushållssektorn och härmed öppnas möjligheter för företagande på denna marknad och nya arbetstillfällen skapas.⁹⁴

Till skillnad från skattereduktioner för byggnadsarbeten och miljöförbättrande installationer, så kallat ROT-avdrag, benämns inte skattesubventioner för hushållstjänster som någon konjunkturåtgärd med tidsbegränsning. Dock jämförs de då de delvis haft samma huvudsyfte, nämligen att motverka arbetslöshet och göra svarta jobb vita.⁹⁵

3.3 Argumentationen

Utredarna lägger stor vikt vid att just jämföra det nya lagförslaget med ROT-avdraget för att visa att de önskade effekterna ska kunna uppnås. Man hänvisar till Riksdagens utvärdering av ROT-avdragets effekter fram till 1999 vars syfte var att undersöka hur

---

⁹⁰ Finansdepartementet, 2006, s. 19.

⁹¹ Finansdepartementet, 2006, s. 9.

⁹² Finansdepartementet, 2006, s. 17.

⁹³ Finansdepartementet, 2006, s. 18.

⁹⁴ Finansdepartementet, 2006, s. 22.

⁹⁵ Finansdepartementet, 2006, s. 10.

sysselsättningen påverkats av skattereduktion, och i vad mån svarta arbeten omvandlats till vita. Utredarna får stöd av Riksdagens revisorer som konstaterat att ROT-avdraget för den undersökta perioden påverkat fastighetsägare att vidta åtgärder som minskat den svarta arbetskraften vilket i sin tur lett till ökad sysselsättning.⁹⁶

Utöver jämförelserna med ROT-avdraget visar utredarna exempel från lättnader för hushållstjänster som införts i andra länder. Länder som tas upp är Finland, Österrike, Frankrike och Belgien. Vad man vill visa med resultaten från Finland är något oklart då det endast kan utläsas att antalet personer som använt möjligheten till skattelättnad har ökat där.⁹⁷ För Österrikes del lyfter utredarna fram lättnaderna som en förbättring för kvinnor som jobbar inom hemarbetssektorn. De har fått förbättrade villkor så att de omfattas av olycksfallsförsäkringar och får möjlighet att tjäna in pensionstid.⁹⁸ Det franska systemet har funnits sedan 1994 och har, enligt utredarna, syftat till att öka tjänstesektorn, få ner arbetslösheten samt råda bot på de många icke-deklarerade inkomsterna som funnits inom denna sektor. Tanken har varit att alla samhällsklasser ska ha råd att köpa en hushållstjänst, och att arbetstagarna ska bli mer tillgängliga för arbetsplatsen genom förenklat vardagsliv. Detta inkluderar särskilt kvinnor, menar man, eftersom de ofta stannar hemma för att ta hand om barnen. Utredarna har inga uppgifter på hur mycket systemet kostar franska staten men man presenterar uppgiften om att 65 000 nya arbetstillfällen skapats under första halvåret 2006.⁹⁹ I det belgiska systemet finns tjänstecheckar som alla belgare kan skaffa för att köpa hjälp i hemmet. Staten reglerar vilka företag som får utföra tjänsterna, vilka tjänster som omfattas och vad priset ska vara till kund. Målet med det belgiska systemet är, enligt utredarna, att skapa nya arbeten, att ge arbetsmöjligheter för personer som har svårt att ta sig in på arbetsmarknaden och att i sektorer där svartarbete är vanligt försöka minska dessa.¹⁰⁰

Enligt utredarna är syftet med skattereduktionen för hushållstjänster att skapa förutsättningar för nya arbeten, både i privat och offentlig sektor. Man menar att detta möjliggörs genom att en skattereduktion minskar den differens som finns mellan vad köparen av en tjänst betalar och vad säljaren av tjänsten får, en differens som lett till att många tjänster inte alls utförts eller har utförts på en svart marknad. Man vill med

---

⁹⁶ Finansdepartementet, 2006, s. 12.

⁹⁷ Finansdepartementet, 2006, s. 14.

⁹⁸ Finansdepartementet, 2006, s. 15.

⁹⁹ Finansdepartementet, 2006, s. 16.

¹⁰⁰ Finansdepartementet, 2006, s. 16.

skattereduktionerna minska incitamenten för anlitan­de av svart arbetskraft, och göra svarta jobb vita.¹⁰¹

Vidare vill utredarna att både kvinnor och män ska kunna kombinera familjeliv med arbetsliv. Genom sänkt skatt på hushållstjänster ges ökade möjligheter att köpa tjänster som underlättar vardagen och därmed tillgodoses den efterfrågan på marknadsproducerade hushållstjänster man menar finns. Individer efterfrågar ofta dessa tjänster för att kunna marknadsarbeta i större utsträckning, inte för att kunna ha mer fritid. Här tar man upp förskolan som ett exempel där barntillsyn är en tjänst som subventioneras via skattemedel och som efterfrågas just för att individen ska kunna arbeta mer, inte ha mer fritid.¹⁰² Om kvinnor ges bättre möjligheter att omfördela sin tid från hemarbete till marknadsarbete ger även det bättre möjligheter till högre inkomster. Även de kvinnor som utför hushållstjänsterna får ökade inkomster genom att till exempel gå från arbetslöshet till arbete. Här hänvisar man till erfarenheter från andra länder, som infört liknande subventioner, och som visar att det huvudsakligen är kvinnor som utför dessa tjänster.¹⁰³ Således tänker sig utredarna bakom promemorian att förutsättningarna för kvinnor ska förbättras.

Ytterligare ett argument för att införa skattesubventioner för hushållstjänster är att då skatten sänks förmodas efterfrågan på tjänsterna öka och då också efterfrågan på arbetskraft, en arbetskraft som troligen kommer bestå av korttidsutbildade, och vilka omfattas av hög arbetslöshet.¹⁰⁴ Alltså kan denna skattesubvention anses vara avsedd främst för kvinnor, både som köpare och säljare av dessa tjänster. Man skriver till och med att: "Syftet med de föreslagna reduktionsmöjligheterna är att öka utbudet av betalt arbete genom att skapa möjligheter att köpa sådant hushållsarbete som normalt utförs utan betalning, vilket i sin tur leder till tidsvinster."¹⁰⁵ Det står även i promemorian att: "Kvinnor utför en större del av hushållsarbetet jämfört med män. En skattereduktion för hushållstjänster skulle stimulera en omfördelning av obetalt hemarbete till betalt marknadsarbete genom att förutsättningarna ökar för att kvinnor skall öka sitt betalda arbete och minska sitt obetalda arbete. Det stärker kvinnors position på

---

¹⁰¹ Finansdepartementet, 2006, s. 18.

¹⁰² Finansdepartementet, 2006, s. 18.

¹⁰³ Finansdepartementet, 2006, s. 19.

¹⁰⁴ Finansdepartementet, 2006, s. 19.

¹⁰⁵ Finansdepartementet, 2006, s. 23.

arbetsmarknaden, samtidigt som det främjar jämställdheten både inom hushållet och på arbetsmarknaden”.¹⁰⁶

3.4 Grundföreställningar och antaganden

I promemorian märks grundföreställningen att individer (kvinnor) önskar byta hemarbete mot marknadsarbete utifrån en önskan att uppnå jämställdhet på arbetsmarknaden - en jämställdhet som i det antagandet innebär att kvinnor ska ha möjlighet att marknadsarbeta lika mycket som män. Om kvinnor marknadsarbetar lika mycket som män ges de också möjlighet att öka sina inkomster lika mycket som män. Man antar också att kvinnors önskan att marknadsarbeta är överordnad ur jämställdhetsperspektiv, och att detta i sin tur leder till efterfrågan på hushållstjänster.

3.5 Olika synsätt ger olika tolkning

I *Remissammanställning, Promemorian Skattelättnader för hushållstjänster, FI 2006/7311*, redovisas vilka instanser som förslaget remitterats till, vilka som inkommit med yttranden och vilka som avstått. Aktörer som företrädde olika synsätt gav, utifrån sin tolkning av de problem som formulerats, sin syn på vilka effekter skattereduktionen skulle kunna få. De som var för subventionerna talade ofta om att de skulle minska arbetslösheten, göra fler svarta jobb vita, ge människor större frihet att bestämma över sin tid och ge dem (främst kvinnor) större möjligheter att kombinera arbete med familjeliv. De som var emot subventionerna talade å sin sida ofta om att subventionerna skulle leda till att konservera ett mönster där det råder ojämna fördelning av obetalt hushållsarbete.¹⁰⁷ I följande tablå finns remissvaren sammanställda uppdelade efter vilken sektor i samhället de representerar och där inställningen till promemorians förslag framgår.

---

¹⁰⁶ Finansdepartementet, 2006, s. 27.

¹⁰⁷ Finansdepartementet, Skatte- och tullavdelningen, Enheten för inkomstskatt och sociala avgifter, Remissammanställning Promemorian Skattelättnader för hushållstjänster, Fi 2006/7311, 2006, s. 3-29.

Tabell 2: Sammanställning av remissvar

	Positiva till promemorian	Negativa till promemorian
Representanter för företagare/arbetsgivare	Almega, Föreningen Svenskt Näringsliv, FAR SRS, Företagarna, FöretagarFörbundet, Näringslivets Regelnämnd, Näringslivets skattedelegation (NSD), Stockholms Handelskammare, Sveriges advokatsamfund, Sydsvenska Industri- och Handelskammaren, KFO, Lars Dahlgren, arbetsgivare Målaremästarna	
Representanter för arbetstagarare	SACO (viss reservation), TCO, SPRF	LO, SKPF

	Positiva till promemorian	Negativa till promemorian
Representanter för offentliga verksamheter eller institutioner	Kammarrätten i Göteborg, Länsrätten i Stockholms län, Länsrätten i Västernorrlands län, Domstolsverket, Kommerskollegium, Ekobrottsmyndigheten, Försäkringskassan, Ekonomistyrningsverket, Skatteverket (viss reservation), Arbetsgivarverket, KI (viss reservation), NUTEK, Institutet för tillväxtpolitiska studier, SKL, Moderatkvinnorna (viss	Statskontoret, AMS avstår, Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU), JÄMO, Konkurrensverket

	reservation)	
Representanter för privata närings- och intresseorganisationer	HSB, Sveriges Byggindustrier, Sveriges Tvätteriförbund, Hemfrid i Sverige AB, James Concepts AB, HomeMaid Hemservice AB, Betjänten AB, EIO, VVS Installatörerna, Glasbranschföreningen (GBF), Exido International AB, Bent- Ove Johansson	

Källa: Finansdepartementet, Skatte- och tullavdelningen, *Remissammanställning Promemorian Skattelättnader för hushållstjänster, Fi 2006/7311*.

Föga förvånande är det JÄMO som riktar skarpast kritik mot förslaget och skriver, i sitt yttrande, att det är beklagligt att förslaget utarbetats med högst begränsat jämställdhetsperspektiv. Speciellt beklagligt blir det eftersom regeringen har uttryckt att jämställdhet är en viktig faktor för tillväxten som ju är ett av syftena med lagförslaget, och frågan om skattereduktion för hushållstjänster har stor betydelse för arbetet med att uppnå ett jämställt samhälle. I visionen och målet med ett jämställt samhälle ingår att kvinnor och män delar på ansvaret med obetalt hushålls- och omsorgsarbete samt ett upphävande av den könsordning där kvinnor som grupp är underordnade män som grupp. Enligt JÄMO finns det inget som helst resonemang kring dessa aspekter och man menar att förslaget istället riskerar att konservera den rådande obalansen mellan kvinnor och män.¹⁰⁸

På lång sikt blir det ur jämställdhetsperspektiv problematiskt om inte kvinnors obetalda arbetsinsats motsvaras av mäns arbetsinsatser. JÄMO ser det som orättvist att kvinnor skulle behöva betala för att slippa obetalt arbete och kunna uppnå lika villkor som män på arbetsmarknaden och i samhället i övrigt. Man befärar också att fler män, då de som grupp har större inkomster än kvinnor som grupp, kan komma att betala för att slippa det obetalda hushållsarbete som kvinnor utför och då uppstår inte lika villkor utan män fortsätter att ha ett försprång på arbetsmarknaden. Det lyfts också upp av JÄMO att fler

¹⁰⁸ JÄMO, Remissvar 1966/2006, Yttrande över Skattelättnader för hushållstjänster, Finansdepartementet, Skatte- och tullavdelningen (December 2006), 2007-01-31, s. 1-2.

kvinnor än män är ensamstående med ensam vårdnad om barn. Dessa kvinnor utgör en utsatt grupp med låga inkomster och för dessa skulle lagförslaget sakna betydelse.¹⁰⁹

JÄMO är också, i sitt remissvar, kritiska till att man i förslaget menar att möjligheten att köpa hushållstjänster ger lika villkor för män och kvinnor att förena arbetsliv och familjeliv. JÄMO tolkar det snarare som att förslaget inriktas mot att individen ska öka sitt arbetsutbud. Man gör jämförelser med andra länder där det visat sig att det främst är kvinnor som utför hushållstjänster, vilket man menar utgör en risk för att det skapas en kvinnodominerad låglönegrupp. JÄMO ställer sig kritisk till att skattereduktion på hushållstjänster ökar individens möjligheter att arbeta med det som är mest fördelaktigt för individen. Man säger sig sakna en analys utifrån kvinnors och mäns olika livsvillkor och hur förslaget i praktiken skulle påverka kvinnor respektive män. Även om förslaget i sig är könsneutralt kommer det omsättas i en verklighet där kvinnor och män fortfarande lever och verkar med olika förutsättningar och på olika villkor, vilket leder till att det också påverkar kvinnor och män på olika sätt.¹¹⁰ JÄMO anser inte heller att det är tillräckligt utrett huruvida en omfördelning mellan obetalt och betalt arbete (för främst kvinnor) skulle underlättas genom förslaget, och man efterlyser också ett resonemang om hur den tänkta omfördelningen från obetalt till betalt marknadsarbete skulle främja jämställdheten inom hushållet.¹¹¹

Även LO riktar stark kritik mot förslaget och grundar kritiken på att det ger upphov till negativa fördelningseffekter eftersom skattereduktion på hushållsarbete främst kommer gynna förmögna hushåll.¹¹² Vidare menar LO att den fördelningspolitiska kostnaden inte står i proportion till den förväntade minskningen av svartarbetet i branschen och att det är i grunden felaktigt att erbjuda skattebefrielse för att bekämpa skattesmitning.¹¹³ LO anser heller inte att skattereduktionen skulle gynna kvinnor eller vara ett medel i jämställdhetsarbetet. Om det finns en önskan om att kvinnor och män ska dela lika på ansvaret för hem och familj, är inte lösningen på problemet att med skatterabatter subventionera LO-kvinnors arbeten i högavlönade hem, anser man. Möjligen skulle enskilda personer i näringslivet kunna bli hjälpta men samtidigt kommer den traditionella uppfattningen om vad som anses vara kvinnligt och manligt

---

¹⁰⁹ JÄMO, Remissvar 1966/2006, s. 4

¹¹⁰ JÄMO, Remissvar, 1966/2006, s. 4-5.

¹¹¹ JÄMO, Remissvar, 1966/2006, s. 6.

¹¹² LO:s yttrande över Skattelättnader för hushållstjänster, Fi 2006/7311, 2007-01-30, s. 1.

¹¹³ LO:s yttrande, Fi 2006/7311, s. 1.

arbete att cementeras. Jämställdheten blir då en klassfråga som innebär att vissa kvinnor kommer att kunna köpa sig fria från hushållsarbete för att göra karriär, medan orättvisan mellan kvinnor och män inte förändras i sin helhet.¹¹⁴

Likartad kritik kommer från Handelsanställdas förbund (Handels) vilka skriver i sitt yttrande att de effekter på sysselsättning och svart ekonomi som subventionerna, enligt promemorian, skulle ge upphov till är kraftigt överdriven. Den överdrivna bilden har skapats i den offentliga debatten som präglats av intresseorganisationer och debattörer, vilka har gett svepande generella påståenden som inte stöds av fakta. Vissa påståenden är direkt felaktiga, medan andra relevanta fakta förtigs. Det saknas både fördelningsanalys och analys av effekter för arbetsmarknaden, menar Handels.¹¹⁵ Handels hänvisar till Finland och jämför med resultaten där som visat att endast de rikaste gynnats av skattesubventioner på hushållstjänster. I Handels yttrande skriver man att det är dålig fördelningspolitik att prioritera den grupp som redan har mest, en grupp som redan gynnats mest genom skattesänkningar.

Handels lyfter också in jämställdhetsaspekten och hänvisar till att promemorian hävdar att skattesubventionerna skulle gynna kvinnor och därmed vara ett led i jämställdhetsarbetet. Detta håller Handels inte alls med om och menar att det snarare behöver satsas på offentlig sektor, där många kvinnor arbetar, och också erfar problem med deltider, otrygga anställningar och låga löner. Man menar att det skulle kunna bli ännu värre med en stimulerad privat tjänstesektor inom dessa branscher. Handels hänvisar till analysen som gjorts av JÄMO och anser att det inte är någon lösning på jämställdhetsproblem inom hemmet att lågavlönade LO-kvinnor städar i högavlönades hem. Snarare kommer de rådande könsrollerna att cementeras och jämställdhetsfrågan kommer att bli en klassfråga. Den ojämställdhet som råder i hemarbetet måste lösas genom att män tar större ansvar, inte genom att de kan köpa sig fria med hjälp av skattesubventioner.¹¹⁶

Handels säger sig vara för ett likvärdigt och rättvist skattesystem och motståndare till att vissa grupper eller branscher ska subventioneras och man avvisar kraftigt förslaget som lagts fram i promemorian. De avslutar sitt yttrande med att säga: "I kombination med

---

¹¹⁴ LOs yttrande, Fi 2006/7311, s. 5.

¹¹⁵ Handelsanställdas förbunds synpunkter, ställda till LO avseende Fi 2006/7311, 2007-01-22, s. 1.

¹¹⁶ Handelsanställdas förbunds synpunkter, s. 3.

övriga åtgärder såsom sänkt a-kassa, skattesubventioner för ungdomar och vissa utvalda tjänster samt skattesänkningar för högvärlönde är detta ytterligare en pusselbit i ambitionen att skapa en större låglönesmarknad i Sverige. Handels kan konstatera att regeringen nu systematiskt lägger sten på sten i sitt bygge av ett mer synligt och växande klassamhälle. Handels menar att detta är helt fel väg och tar kraftfullt avstånd från såväl förslaget i sig, som den helhet i vilket det ingår.”¹¹⁷

3.6 Vad lämnas oproblematiserat?

De slutsatser man kan dra av utredarnas arbete är att frågan om jämställdhet lämnas oproblematiserad. Även frågan om klass och kön lämnas oproblematiserad. De remissinstanser som ställer sig negativa till promemorian har i samtliga fall tagit upp jämställdhetsaspekten och klassfrågan och påtalat att det finns brister i promemorian som är så pass stora att de antingen avvisar förslaget eller avstår från att avge beslut i fråga om införandet av skattelättnader för hushållstjänster.

---

¹¹⁷ Handelanställdas förbunds synpunkter, s. 4.

4 Avslutande diskussion

Genusarbetsdelning

Genom promemorian framkommer en syn på genusarbetsdelning som har stora likheter med den som funnits i de tidigare perioder då hushållsarbetet hamnat i fokus, och som tidigare forskning visat.

Med början på 1930-talet fanns en efterfrågan på högutbildad arbetskraft samtidigt som arbetslösheten var hög bland män, och ur manligt perspektiv såg man mellanskikt kvinnornas lönearbete som ett hot mot rådande genusordning, trots att deras inträde på arbetsmarknaden främst skedde i andra sektorer än de traditionellt manliga. Ur kvinnligt perspektiv fick mellanskikt kvinnorna då känna av den dubbla arbetsbördan eftersom de förväntades ta hand om hem och familj, trots att de lönearbetade. Det fanns en konflikt mellan traditionella och nya värderingar som gällde om kvinnor skulle fortsätta vara husmödrar eller om de skulle tillåtas göra karriär.¹¹⁸ På 1960-, och 1970-talet flerdubblades antalet förvärvsarbetande gifta kvinnor och arbetslösheten var låg. Trots att kvinnors arbetstidsmönster allt mer började likna männens förändrades inte könsarbetsdelningen i hemmen i nämnvärd utsträckning.¹¹⁹

På 1990-, och 2000-talet, alltså vid tiden för utredningen bakom promemorian och dess tillkomst, fanns en obalans mellan karriärbete och familjeliv, vilket kräver strategier och där män och kvinnor väljer olika strategier. Kvinnor tenderar att arbeta färre timmar, låta yrkeskarriär vänta tills barnen blivit större eller anlita en utomstående för att sköta hushållsarbetet.¹²⁰ Det är fortfarande, på 2000-talet, kvinnor som har huvudansvaret för hemarbetet och när konflikter uppstår kring hemarbetet anställer man ibland någon annan för att utföra hushållsarbetet istället för att ifrågasätta genuskontraktet.¹²¹

Det är kvinnans roll i familjen och på arbetsmarknaden som utgör grunden för den politiska inriktningen. I promemorian framkommer det att kvinnor utför mer

---

¹¹⁸ Platzer, 2007, s. 74.

¹¹⁹ Platzer, 2007, s. 23-26.

¹²⁰ Platzer, 2007, s. 31.

¹²¹ Platzer, 2007, s. 81.

hushållsarbete än män men istället för att föreslå åtgärder som leder till att kvinnor och män delar lika på detta arbete, föreslår man skattesubventioner som ska stimulera arbetslösa kvinnor att starta företag i hushållssektorn så att andra kvinnor kan köpa dessa tjänster. Detta leder till polarisering mellan kvinnor ur olika samhällsklasser och bidrar till att bevara genuskontraktet, främst i de lägre samhällsklasserna vars kvinnor fortsatt kommer att få slita hårt med hushållsarbete, både som lågavlönad i överklassens hem, och oavlönad i det egna hemmet, något som JÄMO, LO och Handels påtalat i sina remissvar.

Samhällsproblemen

Det huvudsakliga samhällsproblem som förs fram i *Promemoria Skattelättnader för hushållstjänster* från 2006 är sysselsättningsproblemet. 1993, då den senaste debatten kring hushållstjänster inleddes hade samhället förändrats på en rad punkter sedan 1980-talets mitt. Bland annat hade statens inkomster minskat, arbetarrörelsen försvagats och arbetslöshet blivit ett allvarligt problem, särskilt för utsatta grupper som lågutbildade och kvinnor. Inkomstskillnaderna har också ökat, och en stor del av den offentliga sektorn har privatiserats och drabbats av stora nedskärningar med försämrad kapacitet och kvalitet som följd. Samtidigt har flyktinginvandringen ökat, i en tid av hög arbetslöshet.¹²² Genom att införa skattesubventioner på hushållstjänster vill utredarna stimulera sysselsättningen, och göra svarta jobb vita. De som i sina remissvar är starkt kritiska mot förslaget är bland annat Handels som menar att regeringen i och med förslaget skapar en låglönemarknad i Sverige och att man också bygger ett mer synligt och växande klassamhälle.¹²³

Vilka som står bakom förslagen och vad som avses att förändras

Förslagen som läggs fram har sin grund i en specifik politisk hemvist. Det står klart att utredarna, och de som stödjer dessa, representerar företag och arbetsgivare, vilket illustreras av tabellerna på sidan 29-30. Man vill genom lagförslaget styra vissa grupper i en viss riktning. Det handlar dels om att man vill få arbetslösa och lågutbildade kvinnor till att sysselsättas, gärna genom att de startar företag i hushållssektorn.

---

¹²² Platzter, 2007, s. 79.

¹²³ Handelsanställdas förbunds synpunkter, s. 4.

Utöver detta säger man sig vilja öka kvinnors möjligheter att delta i produktionen på samma villkor som män och förutsätter att man genom lagförslaget ska få kvinnor att köpa in hushållstjänster för att uppnå denna möjlighet. Förslages syfte att underlätta för kvinnor blir motsägelsefullt, då det utvidgar vissa kvinnors möjligheter, i det här fallet att konkurrera med män på arbetsmarknaden, samtidigt som det begränsar andra kvinnors möjligheter till densamma.¹²⁴

Ny reproduktion av underordning

Det som Heidi Hartmann såg som en brytningstid för kvinnor och kvinnors arbeten i industrialismens genombrottstid, då deras underordning fördes ut från hemmen och återproducerades på arbetsplatserna har gett den könssegregerade arbetsmarknad som vi har än idag. Kvinnors underordning är möjlig genom arbetsmarknadens uppdelning mellan ”kvinnliga” och ”manliga” arbeten. Då allt mer arbete som utförts inom den offentliga sektorn idag skjuts tillbaka till kvinnors ansvar i hemmet blir välfärdssamhället beroende av kvinnors dåligt betalda, och obetalda arbeten.¹²⁵ I själva verket blir det så att välutbildade kvinnor i överklassen kommer kunna betala för att slippa utföra dessa arbeten, och det är hos dessa kvinnor som det finns en efterfrågan på skattesubventionerade hushållstjänster. Denna uppsats visar att de lösningsförslag som promemorian presenterar på problemet med sysselsättning inte leder till den påstådda jämställdheten. Istället understödjer den en fortsatt kvinnlig underordning och ett klassamhälle där skillnaderna mellan kvinnor och kvinnor blir större. Om övre medelklassens kvinnor ska kunna ta ytterligare steg mot jämställdhet i arbetslivet blir de beroende av att arbetarklassens kvinnor kan ta hand om deras hushållsarbete genom statliga subventioner. Kvinnor har gått från att vara beroende av män till att vara beroende av samhället och andra kvinnor för att kunna verka på arbetsmarknaden fullt ut och uppnå ekonomiskt medborgarskap och jämställdhet på arbetsmarknaden.

Det är svårt att göra rent hus med RUT, både teoretiskt och praktiskt. Vissa kan köpa sig ett rent hus med hjälp av RUT-reformen, men långt ifrån alla. Teoretiskt kan vi i dagsläget inte göra rent hus med RUT då det krävs mer forskning än vad denna uppsats omfång tillåter. Min uppsats har endast berört några delar av en mer komplex samhällsstruktur och det vore intressant att till exempel undersöka hur detta kan kopplas

---

¹²⁴ Bersbo, 2011, s. 69.

¹²⁵ Wikander, 1997, s. 29.

till ideologiska föreställningar om kön, klass och företagande samt att se hur de föreställningar och antaganden jag berört kan märkas även inom andra delar av samhället.

5 Referenser

Tryckta källor

Finansdepartementet, Skatte- och tullavdelningen, Enheten för inkomstskatt och sociala avgifter, *Remissammanställning Promemorian Skattelättnader för hushållstjänster*, Fi 2006/7311, 2006

Finansdepartementet, Skatte- och tullavdelningen, Skattelättnader för hushållstjänster, december 2006

Handelsanställdas förbunds synpunkter, ställda till LO avseende Fi 2006/7311, 2007-01-22

JÄMO, Remissvar 1966/2006, Yttrande över Skattelättnader för hushållstjänster, Finansdepartementet, Skatte- och tullavdelningen (December 2006), 2007-01-03

LOs yttrande över Skattelättnader för hushållstjänster, Fi 2006/7311, 2007-01-30

Uhrding, Cathrine, *Hembiträdes- och pigdebatt*, kandidatuppsats, Linnéuniversitetet, 2000

Litteratur

Bacchi, Carol Lee, *Women, policy and politics: the construction of policy problems*, SAGE, London, 1999

Bersbo, Zara, *"Rätt för kvinnan att bli människa - fullt och helt": svenska kvinnors ekonomiska medborgarskap 1921-1971*, Linnaeus University Press, Diss. Växjö : Linnéuniversitetet, 2012, Växjö, 2011

Carlsson, Karin, *Den tillfälliga husmodern: hemvårdarinnekåren i Sverige 1940-1960*, Diss. Stockholm : Stockholms universitet, 2014, Lund, 2013

Lövgren, Britta, *Hemarbete som politik: diskussioner om hemarbete, Sverige 1930-40-talen, och tillkomsten av Hemmens forskningsinstitut* = [Housework as politics] : [discussions on housework in Sweden in the 1930's and the 1940's and the establishing of Hemmens forskningsinstitut (The Home Research Institute)], Almqvist & Wiksell International, Diss. Stockholm : Univ., Stockholm, 1993

Platzer, Ellinor, *Från folkhem till karriärhushåll: den nya husliga arbetsdelningen*, Diss. Växjö : Växjö universitet, 2007, Lund, 2007

Pålsson, Anne-Marie & Norrman, Erik, *Finns det en marknad för hemarbete?*, 1. uppl., SNS (Studieförb. Näringsliv och samhälle), Stockholm, 1994

Wikander, Ulla, *Delat arbete, delad makt: om kvinnors underordning i och genom arbetet : en historisk essä*, 7. uppl., Univ., Department of Economic History, Uppsala, 1997

Tabeller

Tabell 1: Problemrepresentationer enligt Platzer

Tabell 2: Sammanställning av remissvar